

Теплова О. Ю. Готовність студентів музичного фаху до творчої самореалізації в процесі розвитку їх мистецьких уподобань/ О. Ю. Теплова //Development trends in pedagogical and psychological sciences: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / by authors. – 2nd ed. – Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2018. – P. 418-437 (авторський внесок 1 д.а.)

Монографія

Готовність студентів музичного фаху до творчої самореалізації в процесі розвитку їх мистецьких уподобань

Readiness of students of music specialty for creative self-realization in the process of development of their artistic preference

Teplova O.Y.
Vinnitsa State Pedagogical University
University named after Mikhail Kotsyubinsky
Candidate of pedagogical sciences,
Associate Professor of
Musicology Department, instrumental training and Choreography

Annotation

Optimal psychological and pedagogical principles, that stimulate the process of formation of students' readiness to creative self-realization, fall into the elaborated system with its methods, pedagogic aims, stages and forms of education presenting the amount of structural constituents and their interaction.

The analysis of scientific literature enables to characterize the contents of formation of students' readiness to creative self-realization and learn the structure of music pedagogic creativeness. The study of readiness state determines criteria and levels of formation and works out the ways of its improvement.

Scientifically distinguished structure of formation the students' readiness to creative self-realization is provided by means of combining motivation, information,

definite orientation, estimation, and correction components, which in whole form the optimal organization of education.

Formation of readiness to creative self-realization is regarded as the marker of aesthetic culture of Music teacher.

The definition 'readiness to creative realization of the future Music teacher" was substantiated and formed on the basis of psychologic and pedagogic, philosophic and musicological sources, practical experience of student musical training.

This research paper confirms the determination of readiness to creative self-realization of the future Music teachers as a complex integrated formation, which presents the combination of acquired special knowledge, skills and habits that are necessary for realization of the music creative activity and revelation of the personal creative potential.

Effectiveness of function of this determined system is provided by integration of its components on the basis of differentiation and individualization of pedagogic influence. The interaction of elaborated methodical and organizational ways presents the methodics of formation of students' readiness to creative self-realization. Formation of readiness to creative self-realization is provided due to the integrative approach to mastering the methodics of music creative activity and complex use of them in different types of technical skill practice - instrumental, vocal, conductor-choral, organization educational, and ensemble playing. They are the proper stages of formation the knowledge, skills and habits, and broad-side testing the results of the formed readiness.

The analysis of formation the experiment testifies the effectiveness of worked out syllabus and methodics of education organization, directed on the stimulation of formation the readiness to creative self-realization of students.

The article the problem of definition of the concept of formation of artistic choice of the music teacher, musical mastery training or technical skill practice.

Вступ (Introduction). Важливим елементом на шляху до світових стандартів є вивчення прогресивного педагогічного досвіду, аналіз його переваг та недоліків, прогнозування результатів впровадження кращих світових зразків освітництва в Україні.

Постановка проблеми дослідження витікає з тривалості процесу структурного реформування національної системи освіти України у контексті інтеграції з Європейськими структурами триває.

Сучасний науково-технічний прогрес, удосконалення науки і виробництва зумовлюють пошук і впровадження нових концептуальних підходів до системи роботи вчителя, змін традиційної освіти.

Отже, перед сучасною педагогічною теорією і практикою постають актуальні питання реформування системи освіти, одним з визначальних завдань якої є розвиток полікультурного, творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя мистецького фаху.

Одним з принципів реалізації цієї проблеми виступає безперервність освіти, у якій формуються потреби й здатність до самонавчання і самовдосконалення тих, хто навчається.

На розв'язання цих завдань спрямовані національні освітні програми, у яких передбачено, що головною метою системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості громадянина України.

Тому підготовка студентів мистецького фаху у ВНЗ повинна якнайповніше забезпечувати процес формування педагогічних, культурних, моральних якостей майбутнього вчителя, його готовності до професійної самоактуалізації.

Особливо актуальним є пошук поки що невикористаних резервів підвищення ефективності навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Таким резервом є створення відповідних умов для професійно-творчого розвитку майбутнього вчителя, який, становлячи активізуючу доміную, може виступати чинником успішної навчальної діяльності студентів.

Залишається невідпрацьованою цілісність системи творчого забезпечення процесу педагогічно-виконавських практик мистецьких спеціальностей, як фактору формування мистецьких уподобань майбутніх вчителів музики, що негативно позначається на якості їх професійної підготовки.

Специфіка формування мистецьких уподобань вчителя музики потребує комплексного підходу до вивчення моральних, естетичних, психологічних і

музикознавчих аспектів проблеми, наукових засад, спрямованих на створення певних педагогічних умов для її реалізації.

Мета дослідження полягає у визначенні концептуальних засад готовності студентів музичного фаху до творчої самореалізації в аспекті розвитку їх мистецьких уподобань в процесі системної музично-виконавської підготовки; сутності мистецької культури вчителя музичного фаху; його готовності до творчої та виконавської самореалізації.

1. Наукові основи розвитку мистецьких уподобань студентів.

Обґрунтування теоретичних засад творчої виконавської діяльності особистості містяться у працях філософів (М. Бердяєв, І. Зязюн, Л. Левчук, М. Недашківська); психологів (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, А. Леонт'єв, Я. Пономар'єв, В. Романець, С. Рубінштейн, Б. Теплов); дослідженнях вітчизняних (С. Гончаренко, Н. Миропольська, О. Сухомлинська, К. Ушинський) і зарубіжних вчених (А. Маслоу, М. Merleu-Ponty, К. Rogers, М. Farber, Х.Хайнер, Н. Хейл).

Педагогічному спрямуванню виконавської підготовки майбутнього педагога-музиканта присвячені дослідження М. Давидова, О. Ільченко, Н.Курдюмова, Г. Нейгауза, О. Олексик, Г. Ципіна та інших.

Сутність мистецької культури вчителя, його готовність до сприймання художніх творів, психологія музичного сприйняття ґрунтуються на загальних педагогічних та музично-педагогічних засадах, опрацьованих Ю. Азаровим, А. Алексюком, Ш. Амонашвілі, С. Архангельским, Г. Васяновичем, М. Лещенко, С. Мельничуком, В. Сухомлинським, Л. Баренбойма, Л. Масол, В. Пілічаускасом, О. Ростовським, Я. Хачиньськи, Б. Хлебніковою.

Окремі питання формування мистецького досвіду вчителя музики в системі безперервної педагогічної освіти в школі розглядалися Л. Арчажніковою, Б. Бриліним, Т. Грінченко, І. Мариніним, О. Олексюк, Г. Падалкою, Н. Сегедою, П. Харченко, О. Щолоковою.

Проблематику професійного розвитку викладача музичного мистецтва досліджували В.Бітаєва, Н.Гуральник, Л.Кондрацька, Л.Куненко,

О.Михайличенко, О.Отич, Я.Сверлюк, Т.Смирнова, О.Хижна, К.Чернецькі та ін.

Питання багаторівневої професійної мистецької підготовки майбутніх педагогів-музикантів, формування їх духовної культури, професійно-виконавської майстерності досліджені та актуалізовані в працях Є.Барбіної, М.Букача, В.Бутенко, О.Єременко, А.Козир, О.Олексюк, В.Орлова, Г.Падалки, Г.Побережної, А.Растригіної, О.Рудницької, Л.Сухової, Т.Танько, В.Черкасова, В.Шульгіної, О.Щолокової, Д.Юника та ін.

Наукові роботи у галузі педагогічної професіоналізації, зокрема майбутніх вчителів музичного мистецтва, створюють міцне філософсько-методологічне, соціально-психологічне, методико-технологічне підґрунтя для дослідження педагогічного професіогенезу.

Науково-методичне підґрунтя різних аспектів професіогенезу педагога зафіксована у фундаментальних дослідженнях А.Алексюка, В.Андрущенка, В.Бондаря, W. Gulin, А.Деркач, О.Дубасенюк, І.Зязюна, В.Кременя, В.Лугового, Л.Мітіної, М.Ніколаєвої, Є.Рогова та ін. Важливі фактори професійного розвитку особистості педагога висвітлено в дослідженнях І.Лєднової, Т.Борової.

Основними проблемами фундаментальної підготовки викладачів вищої школи займалися вчені С.Вітвицька, О.Гура, С.Гончаренко, В.Гриньова, Н.Гузій, А.Кузьмінський, Б.Левківський, А.Ліненко, Н.Лисенко, Н.Лосєва, О.Мороз, П.Сікорський та ін.

Наявні дослідження окремих важливих аспектів проблеми формування мистецьких уподобань майбутніх учителів музики ще недостатньо повно розкриті в сучасних наукових працях.

Зростання дослідницьких інтересів до музично-педагогічних проблем розвитку особистості на різномісних професійних етапах все більше демонструється у вітчизняних наукових дослідженнях.

Соціальна й педагогічна важливість проблеми, потреба її теоретичного й методичного опрацювання та осмислення, необхідність створення відповідних сучасним науковим вимогам навчально-розвивальних системних науково-

педагогічних алгоритмів зумовили перспективу подальшого фундаментального мистецького розвитку майбутнього вчителя музики в інтегрованій системі його професійної підготовки.

Проблема творчого розвитку особистості молоді що навчається, висуває необхідність винайти і створити відсутні ланцюги освітньої системи, які б задовольнили потреби державної педагогіки мистецтва, кожної творчої особистості, як нової області гуманітарного виховання студентів. О. Бодіна., В.Дьомін; І. Кашекова; Л. Школяр звертають увагу на концептуальні ідеї і значення педагогічного мистецтва, як фундаменту теорії мистецької освіти в умовах сучасної інтеграції мистецтв.

У науково-методичній літературі з творчого розвитку молоді проблемам емоційно-пізнавальної та мистецько-виконавської діяльності приділяє увагу ряд дослідників - Г.Ципін, Б. Теплов, С.Ломов, Л. Малинковська, Г.Нейгауз, В. Синицін.

В аспекті доміантності мистецьких завдань Б. Неменський, О.Плохотнюк розглядають мистецький досвід, особистості вчителя як досвід емоційно-ціннісних орієнтацій та творчих відносин.

Р. Шмагало виокремлює єдність художніх уподобань, принципів, традицій у дослідженнях протилежних поглядів, шкіл, течій та уподобань мистецтвознавчої науки, якій властиві індивідуальність бачення мистецьких проблем, інформації та аналізу сучасного мистецтва.

Сучасні мистецтвознавці О.Шило, В.Сидоренко досліджують актуальні проблеми візуального мистецтва авангардних уподобань, як детермінанти мистецьких уподобань особистості.

Досліджуючи величезний вплив історичних постатей у галузі музикознавства та музичної педагогіки як системи освіти, С.Богатирьов, П.Андросюк, В.Барабанов, В.Золочевський, Т.Кравцов, вивчали успадкування інтелектуального, науково-творчого педагогічного досвіду, як певної єдності художніх уподобань, принципів, традицій.

У науковій літературі закономірність часто розуміється як більш загальне явище, ніж закон.

Проблема пізнання процесу творчого самовираження, реалізації творчого потенціалу особистості потребує вивчення процесуальних закономірностей. Категорія закономірності означає певну впорядкованість подій і явищ, відносні постійність і сталість головних детермінуючих чинників, регулярність зв'язку між явищами. У науковій літературі закономірність часто розуміється як більш загальне явище, ніж закон.

Визначення дослідницьких завдань полягає у вивченні психологічних характеристик творчого сприймання, особливостей, формування сприймання орієнтацій у мистецькій галузі.

Одним з видів творчого сприймання, як філософської категорії є художня творчість.

Вчені тлумачать закономірність як недостатньо пізнаний закон. О. Ростовський розглядає відмінність між законом і закономірністю як гносеологічну: закономірність характеризує перший ступінь пізнання відповідної залежності між явищами і фактами, тоді як закон характеризує більш повне і конкретне співвідношення між цими явищами і фактами.

Педагогічні закономірності відображають внутрішній суттєвий зв'язок явищ навчання і виховання, який зумовлює їх необхідний вияв і розвиток. Головним завданням дослідження педагогічних закономірностей є розкриття насамперед зв'язків між явищами і фактами педагогічної дійсності.

Вивчаючи та порівнюючи концепції видатних дослідників стосовно особистісних уподобань, як філософської категорії і зокрема, проблеми творчого процесу формування мистецьких уподобань, можна визначити такий процес як цілеспрямовану діяльність особистості, яка створює для себе в контексті даної культури принципово нові і соціально значущі матеріальні та духовні цінності та пріоритети.

Процес накопичення творчого мистецького досвіду включає три аспекти діяльності: реальне усвідомлення дійсності, процес технічного виконання і творче уявлення та фантазія, без яких не мають місця перші два аспекти.

Художня уява, що включається в творчу мистецьку діяльність, сприяє створенню нових образів та об'єктів. Репродуктивна уява включається в процес

засвоєння вже створеного об'єкта і допомагає наочно уявити його. Вона сприяє відтворенню образів нових для неї об'єктів, зображених чи описаних іншими.

Потреба в репродуктивній уяві виникає в різних видах діяльності, без якої не можлива мистецька, навчальна і наукова діяльність та повсякденне спілкування між людьми.

Результати творчої уяви стають надбанням мистецького досвіду не лише митця, а й усіх людей, завдяки чому можна стверджувати, що розвиток творчого художнього уявлення є прогресивним фактором формування мистецьких уподобань особистості.

Проблема мистецької творчості стає предметом особливої уваги фахівців у галузі філософії, психології, педагогіки, логіки, культури, історії, інформатики, соціології.

Мистецьке мислення своєю сутністю має безпосередній зв'язок з проблемами свідомості, пізнання всього, що спрямовано на гармонійний розвиток особистості. Особливо гостро постає проблема щодо створення умов формування творчих якостей та природних задатків особистості для усвідомлення мистецьких цінностей на всіх освітянських рівнях.

З позицій діяльнісного підходу мистецька діяльність особистості розглядається як специфічний цінніснозорієнтований спосіб освоєння реальної дійсності та використання його для розвитку суспільства (Г. Атанов, С. Безклубенко, І. Зязюн, Г. Карась, Н. Пахальчук, Т. Скорик). В контексті такого підходу мистецтво розглядається як суспільне явище, що історично визначає найвищий ступінь розвитку людини і суспільства, який виражається результатами матеріальної і духовної діяльності.

Необхідним елементом підготовки до мистецької діяльності є наявність теоретичної складової, що може слугувати підґрунтям адекватного аналізу, моделюванню, прогнозуванню творчих проявів особистості, засвоєнню і використанню ефективних креативних методик для вирішення художніх потреб особистості.

Тобто, особистість не може стати носієм творчої діяльності, якщо вона не буде здатною використовувати теорію, як передумову найбільш ефективного

розв'язання практичних проблем. Основні фактори формування мистецьких уподобань – це особистісна зорієнтованість вчителя на самопізнання, естетичне самовдосконалення, досягнення максимальної мистецької самореалізації та її внутрішньої гармонії.

В сучасних наукових дослідженнях саме естетична свідомість визначається як складова суспільної свідомості, що відображає її активність, спрямовану на мистецьке вдосконалення особистості, її гармонізацію. Структура естетичної свідомості включає такі компоненти, як естетичне сприймання, переживання, емоції та відчуття, потреби, інтереси, погляди, переконання, оцінювання, смаки, ідеали.

Естетична сприйнятливність є початковою складовою ставлення особистості до зовнішніх властивостей чуттєво-виразних ознак, об'єктивно та суб'єктивно цінних для неї. Естетична чутливість – результат ставлення особистості до зовнішніх властивостей предметів і явищ, які входять в особливе мистецьке сприйняття світу на основі суб'єктивної реакції.

У сукупності естетична сприйнятливність і мистецька чутливість особистості на предмети і явища визначають зміст і форми проявлення самостійного творчого відношення особистості до мистецьких цінностей не тільки за критеріями краси, але й всього естетичного різноманіття буття.

Естетична свідомість з конкретними проявами сприйнятливності і чутливості має конкретні функціональні форми, які безпосередньо пов'язані з творчими потребами особистості, що позначаються на характері активності естетичного відношення як відгук на сприйняття цінностей.

У психолого-педагогічній сфері ці об'єктивні естетичні якості мають креативний характер, і їх рівень свідчить про готовність особистості до освоєння нових мистецьких цінностей, сприйняття необхідних спеціальних умов для розвитку цих якостей, формування мистецьких пріоритетів.

Процес розвитку особистості не є лише засвоєнням системи культурно-естетичних цінностей, до яких особистість залучається з моменту свого народження, але є активною її взаємодією із соціальним середовищем.

Активність особистості в процесі соціалізації означає, що вона розглядається як активний соціальний суб'єкт з власним саморозвитком, в тому числі в контексті її мистецьких уподобань.

Прихильники релятивізму, досліджуючи художні смаки як наявний фактор формування мистецьких уподобань особистості, визнають усі смаки правомірними.

Догматики, навпаки, вимагають затвердження чітких нормативів і правил щодо формування «доброго» художнього смаку. Мистецькі уподобання особистості багатоваріантні, різноманітні, мінливі, але, на наш погляд, їх можна класифікувати за об'єктивними критеріями відносно потреб суспільства: ідеальні істинні; суспільно-значущі; неістинні; хибні; спотворені.

Процес усвідомлення мистецьких цінностей починається з висування внутрішніх, суб'єктивно забарвлених гіпотез, тому що творча діяльність є органічним поєднанням фізичної, розумової та емоційної активності.

Найважливішим вихідним принципом при аналізі індивідуального сприймання творчості є визнання факту наявності в кожному виді мистецтва індивідуальних елементів творчого сприймання. Б. Брилін вказує, що поняття “мистецтво” “творчість” і “діяльність” процесуально взаємопов'язані [5, р.148].

Цей зв'язок розкривається в такому аспекті: будь-яка творчість може розглядатися як мистецька діяльність, але не всяка діяльність є мистецькою творчістю [7, р.271].

Джерелом і спонукальною силою засвоєння мистецької культури є мотиви потреб, інтересів, внутрішні джерела духовних прагнень, прояви моди і виборча спрямованість смаків. Творчі сили й можливості особистості найбільш яскраво розкриваються при виникненні необхідності реалізувати поставлену мету, у процесі накопичення мистецького творчого досвіду.

У цьому випадку відбувається мобілізація сил і виявлення прихованих резервів. При досягненні поставленої мети розвиток не зупиняється, навпаки, він отримує новий стимул для подальшого вдосконалення й зародження постійного інтересу.

Для творчої діяльності потрібна мотивація найбільшої сили для перетворення досягнутого у відправний пункт подальшого вдосконалення. Тому виникають потреби вивчення питань мистецької творчості, типологічних особливостей художнього твору, його засвоєння загальних закономірностей творчого процесу вибірковості, його визначальних сторін і складових частин, їх внутрішньої динаміки й багатоманітності.

Узагальнення естетико-філософських джерел сучасних досліджень вказує на те, що перспективним може стати аналіз досліджуваної проблеми на перехресті мистецької діяльності, теорій особистості і культури.

Це передбачає наявність ще маловивченого і відносно самостійного наукового напрямку – педагогіки мистецтва, яка містить в собі естетико-філософські, і психолого-педагогічні основи сучасної мистецької науки. Враховуючи особливості системи ціннісних орієнтацій особистості, стає можливим визначення соціального, наукового та культурного рівнів її розвитку.

Педагогіка мистецтва вивчає механізм оволодіння особистістю системи культурних цінностей шляхом продуктивної та репродуктивної діяльності, якість якої визначається ступінню цього оволодіння. Вона розглядає характеристики виховної цінності мистецтва через аналіз її значення в процесах творчості.

Відображаючи і пояснюючи особливості активного оволодіння особистістю різноманітними культурними явищами через реалізацію індивідуальних мистецьких досягнень, вона визначає можливі напрямки, форми, засоби, методи управління з метою педагогічного впливу.

Мистецька педагогіка ставить завдання аналізу зв'язків освітньої діяльності і потенціалу особистості з урахуванням того значення, якого набувають для особистості творчі досягнення.

Генезис мистецької педагогіки органічно перетинається з проблемами загальної теорії та історії культури. І це не випадково, оскільки мислення, творчий досвід і здібності особистості мають історичну природу, без якої неможливе вивчення їх співвідношень.

Тому комплексним завданням педагогіки, психології, теорії культури й музикознавства виступає поєднання творчого потенціалу особистості з індивідуальною формою вираження її мистецьких уподобань як результату мистецького впливу на сприйняття нею культурних цінностей із адекватним ступенем їх активного індивідуального засвоєння та її художньо-виконавською діяльністю.

2. Педагогічні основи формування готовності студентів до творчої самореалізації

Формування творчого досвіду, як основи мистецьких уподобань особистості, відбувається поетапно, де кожний наступний етап розкриває рівень міцності засвоєння попередніх знань, умінь і навичок, розвиваючи її творчий потенціал. Найбільш продуктивні, оптимально організовані етапи проявляються у навчальних стосунках.

Мистецька підготовка майбутніх вчителів музики базується на самостійній роботі студентів з педагогічної майстерності, уміння творчо застосовувати способи та методи навчання й виховання.

Справжня креативна самореалізованість особистості студента проявляється у застосуванні ним в попередньо здобуті методи педагогічної роботи своїх власних мистецьких виконавських корективів. Індивідуальні творчі знахідки стають ціннісним та цілісним педагогічним досягненням особистості, що навчається.

Необхідність творчо підходити до педагогічної роботи обумовлена самою природою діяльності вчителя-музиканта, і є процесом, який характеризується не лише як суто педагогічний акт, а є проявом аналітично-творчого креативного мислення.

Активізація педагогічної підготовки студентів мистецького фаху вимагає застосування педагогічного об'єму знань з історичних, музично-теоретичних дисциплін у взаємозв'язку з різними видами виконавської практики.

Система виконавських практик дозволяє вивчати і застосовувати кращий мистецький досвід науковців, вдосконалювати власний, формуючи адекватні мистецькі уподобання [7, р.273].

Створення умов мистецької діяльності у системі педагогічних виконавських практик передбачає формування у студентів під час навчання основних мистецьких пріоритетів, визнання прояву суб'єктивних потенціальних творчих сил, відповідного розвитку їх здібностей, накопичення інтелектуального досвіду, що є підґрунтям формування особистісних мистецьких уподобань.

Оскільки особистість виступає предметом гуманітарного міждисциплінарного дослідження, її вивчення здійснюється на базі системного підходу, який передбачає застосування напрямків, що можуть реалізуватися в творчій діяльності і проявлятися як особистісні досягнення [6, с.527].

Вважаючи підготовку вчителя музичного мистецтва и модулюванням навчально-творчої діяльності в школі, можна стверджувати, що вона включає в себе відповідні компоненти загального навчального процесу.

В такому разі його складовими досягається педагогічна мета формування вмінь і навичок, реалізація яких сприяє найбільш певному використанню творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва, а визначені види виконавської діяльності складають навчально-творчий комплекс, який забезпечує прогрес готовності до творчої самореалізації студентів у роботі з учнями.

Мета навчального комплексу виконавських практик полягає в формуванні готовності до творчого розкриття особистісного потенціалу студентів, спрямованого на вирішення педагогічних проблем, таких як вміння застосувати нові засоби і методи активізації учнівської творчості [7, р.273].

Основні завдання експериментальної програми педагогічної виконавської практики полягали в розробці індивідуальних планів студентів та їх реалізації протягом навчання. Викладання теоретичних та практичних дисциплін відбувалося у взаємозв'язку з продуктивною творчістю студента, який виступав

у ролі вчителя, вихователя, методиста, музичного виконавця, митця. Програма включала такі аспекти:

- формування готовності до творчої самореалізації студентів здійснювалося шляхом розв'язання естетичних, педагогічних, психологічних і музичних завдань у взаємозв'язку;

- реалізація індивідуальних планів спрямовувалася на застосування комплексних зв'язків між фаховими дисциплінами;

- музично-педагогічна діяльність та практична її перевірка здійснювалася в реальних педагогічних умовах;

- теоретичне поняття “готовності до творчої самореалізації” трактувалося в контексті творчості студентів у сфері мистецької і педагогічної діяльності; підготовка до діяльності визначалася досягнутими результатами; вдосконалення професійних якостей оцінювалося за вміннями і навичками прогнозування, планування, корегування навчально-виховних та виконавських дій;

- планування самостійної роботи студентів та контроль оперуванням знаннями, вміннями і навичками музично-творчої діяльності;

- виховання стійких волевих зусиль, спрямованих на досягнення конкретно визначеної мети та усвідомленого пошуку творчих шляхів для її здійснення.

Експериментальною програмою передбачалося застосування комплексу методик щодо видів музичної творчості, що дозволяло прослідкувати динаміку естетичного розвитку студентів, спроектувати шляхи і педагогічні засоби подальшого удосконалення процесу формування їхньої естетичної готовності до творчої самореалізації в класі основного інструмента – фортепіано.

Програмою *інструментальна виконавська практика*, що включала навчальну дисципліну “Основний музичний інструмент”, відповідно передбачено такі вимоги: освоєння методики гри на музичному інструменті, оволодіння виконавською культурою і інтерпретацією інструментальних творів українських, слов'янських та зарубіжних композиторів.

На індивідуальних заняттях передбачалося ілюстрування та виконання інструментальної музики, освоєння основ концертмейстерства, опанування методами музично-просвітницької діяльності.

Під час навчання студенту необхідно було оволодіти наступними вміннями музично-педагогічної та виконавської майстерності:

- досконале володіння технікою гри на фортепіано, методикою поза-класної роботи, пов'язаної з музично-естетичним вихованням школярів;
- методикою викладання гри на фортепіано в музичних класах та гуртках загальноосвітніх закладів; розкриття естетичного значення музичних творів для розвитку загальної культури школярів;
- оволодіння знаннями, вміннями і навичками виконання інструментальних творів різних жанрів, стилів і форм;
- оволодіння традиційною та сучасною музичною термінологією щодо технічного виконання інструментальної музики;
- акомпанування камерним вокальним та камерним інструментальним ансамблями;
- виконання фортепіанної музики в поєднанні з виразним словесним коментарем.

У процесі занять з основного інструмента передбачалося освоєння методики навчання гри на фортепіано учнів, розширення музичної орієнтації студентів на виховання та розвиток музичних здібностей дітей та молоді.

Основні методичні засади навчання гри на фортепіано ґрунтувалися на фундаментальних знаннях з фортепіанної технології гри, теоретичних надбань світової музичної культури, репертуарному надбанні класичної і сучасної музики.

Оскільки інструментальне виконавство є творчим процесом, який відображає художньо-естетичний зміст твору засобами музичної виразності, то він потребує майстерного виконання.

Твір, об'єктивно існуючий у вигляді нотного запису, отримує реальне звучання лише в процесі художньої інтерпретації виконавцем. Цим

визначається важливість музичного виконавства взагалі, в тому числі і виконавської діяльності вчителя музики.

Виконавство як складова творчої діяльності студентів музично-педагогічних факультетів під час навчання потребує відповідного рівня сформованості вмінь та навичок, які відповідають завданням музично-естетичного виховання в умовах школи, в урочній та позаурочній роботі з учнями.

Виконавська діяльність вчителя музики в школі специфічна та багатогранна. Вона включає вміння виконувати різні за стилем та формою музичні твори, розповідати про історію створення твору, композитора; настроювати слухацьку увагу на сприйняття музичного образу; пояснювати роль засобів музичної виразності у відображенні ідеї твору.

Необхідним є також вміння емоційного впливу на учнівську аудиторію для успішного засвоєння специфіки інструментальної, вокальної і хорової музики. Оскільки вчитель під час уроку музики виступає в ролі співака, концертмейстера, інструменталіста, диригента, музичного лектора, режисера, сценариста літературно-музичних композицій, важливу роль відіграє розмовна діяльність.

Виконуючи репертуар, що входить до програми для слухання музики, студент повинен вміти проілюструвати окремі фрагменти твору, виділити характерні інтонації, розкрити прийоми мелодичного варіювання, зосередити увагу учнів на специфіці музичної побудови форми.

Підготовка передбачає виконання музики в різних акустичних умовах та положеннях (сидячи, стоячи, в русі – для баяністів). Комплексна підготовка майбутніх вчителів музики здійснюється в процесі інших видів виконавської практики. Студенти беруть участь як виконавці в академконцертах, творчих вечорах, музичних звітах і концертних виступах.

До інструментальної виконавської практики належить “Концертмейстерський клас”, який посідає важливе місце в циклі інструментальних, вокальних і хорових дисциплін.

Це обумовлюється високими сучасними вимогами, які пред'являються загальноосвітніми закладами до музично-творчої підготовки майбутнього вчителя музики.

Досконале володіння музичним інструментом, читання з листа, транспонування, вміння підбирати на слух акомпанемент, співати під власний акомпанемент – всі ці професійні якості відображають широкий спектр виконавської діяльності.

Специфіка такої діяльності полягає в необхідності поєднувати акомпанування з спостереженням за класом, виконання вокальної партії з супроводом, з елементами диригування і співу окремих голосів хорової партитури, читання з листа і транспонування, творчим перетворенням фактури акомпанементу.

Основними завданнями концертмейстерського класу є:

- оволодіння основами теорії, методики, практичної концертмейстерської роботи;
- акомпанування солісту, хору, ансамблю;
- читання нот з листа і транспонування;
- підбір на слух мелодій та акомпанементу;
- спів під власний акомпанемент;
- керування хоровим співом учнів при акомпануванні.

Закріпленню і розвитку концертмейстерських навичок сприяє організація різних форм виконавської практики:

- акомпанування студентам у класах з постановки голосу; акомпанування духовим і народним інструментам, скрипічній групі;
- виконання пісень шкільної тематики під власний супровід;
- акомпанування хоровому колективу;
- проведення лекцій-концертів, тематичних вечорів, академічних концертів.

Формування навичок акомпанування передбачає творчу діяльність у процесі розучування вокальних, камерних, хорових та інструментальних творів. Особливої уваги потребує спільна робота з ілюстратором-вокалістом над

вивченням романсів, народних і шкільних пісень, акомпанування вокальним ансамблям, хором шкільним колективам, виконання п'єс в ансамблевій тарнскрипції.

Має важливе значення втілення музичного образу в єдиному виконавському плані, темповому і динамічному співвідношеннях. Все це безпосередньо пов'язане з грою на музичному інструменті.

Спостереження практичної діяльності майбутніх вчителів музики показали, що в музично-художній освіті вирішальну роль відіграють вміння виявляти закономірності впливу музики на духовний світ учнів.

Досвід вказує на важливість особистості самого вчителя, яка інтерпретує твір музичного мистецтва, сприймає і реагує на сукупність естетичних цінностей, ідеалів та ідей.

Завдяки мистецькій зорієнтованості інтерпретація вчителем музичного твору розкриває учням якості виконавця, творче бачення художнього образу, емоційне ставлення, передбачає викликати у слухачів естетичні переживання, сформувані їх позитивні ціннісні орієнтири.

Разом з проявом високої виконавської культури потребує вдосконалення загальна методологічна культура вчителя.

Художня творчість є найактивнішою формою залучення особистості до практичної діяльності, і тільки за рахунок власних мистецьких уподобань та творчого досвіду студенти можуть ефективно здійснювати музично-естетичне виховання школярів, впроваджувати креативні ідеї художнього розвитку молоді, забезпечувати мистецьку підготовку учнів.

Оскільки виконавська практика складає основу музично-творчої діяльності студентів, вона акумулює знання, уміння та навички з усіх фахових дисциплін і забезпечує процес їх реалізації в конкретних педагогічних умовах.

Зміст, структура і функції педагогічної музичної виконавської практики відображають технологічну сторону побудови творчої діяльності, у якій студент набуває основ педагогічного планування, прогнозування, моделювання та реалізації власних мистецьких проєктів.

Виконавська практика, як педагогічна основа формування мистецьких уподобань студентів музично-педагогічного фаху, виконує функції активного фундаментального вдосконалення педагогічної майстерності майбутніх вчителів музики.

В ній має втілюватись інтегрована система професійної діяльності вчителя музики, яка поєднує в собі основні види музичного виконавства з комплексом педагогічних дій, пов'язаних з художнім спілкуванням виконавця і слухацької аудиторії.

Виконавська практика включає організацію слухової уваги та керування музичним сприйманням учнів; урахування вікових особливостей і рівня їхнього музичного розвитку; проведення музично-освітніх заходів з виявленням інтересів і потреб.

Система музично-педагогічних виконавських практик дозволить вивчати і застосовувати кращий мистецький досвід учителів та вдосконалювати власну фахову майстерність.

Мистецька підготовка студентів в системі активної педагогічної виконавської практики передбачає формування у студентів музичного фаху під час навчання визнання прояву суб'єктивних потенціальних творчих сил, відповідного розвитку її здібностей, накопичення власного мистецького досвіду як факторного ресурсу мистецького загального інтелекту.

За умов навчання в системі музично-педагогічних виконавських практик у майбутнього вчителя музики має виникнути тенденція до формування певних мистецьких уподобань, ціннісних орієнтирів спрямованих на необхідність готовності професіонала працювати креативно, здійснювати самостійний педагогічний пошук на різних етапах навчально-виховної та творчо-виконавської діяльності.

Висновки (Conclusions). Отже, ефективність процесу формування готовності студентів музичного фаху до творчої самореалізації в аспекті розвитку їх мистецьких уподобань має забезпечуватись оптимізацією мотиваційної сфери з орієнтацією на майбутню творчу музично-педагогічну діяльність у процесі вивчення фахових дисциплін; організацією творчої

музично-виконавської діяльності в комплексі з дидактично доцільною і взаємопов'язаною системою виконавських практик.

Відповідно до концептуальних засад, провідною ідеєю дослідження є положення про правомірність та ґрунтовно аргументовану необхідність розвитку мистецьких уподобань особистості майбутнього вчителя музичного фаху, як впливового фактору на формування його загальнокультурного рівня, готовності до творчої самореалізації, а також припущення, що професійний розвиток викладача музичного мистецтва відбувається за принципом реінтеграції науково-методичної та художньо-виконавської кваліфікації, як континууму сформованості його індивідуально-професійного ресурсу і забезпечується системною організацією педагогічно-виконавської практики.

Список літератури:

1. Акімова О.В., Сапогов В.А. Провідні технологічні підходи до формування творчої особистості майбутнього вчителя музики // Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. №35. – 2011. – С. 105-109.
2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
3. Бех І.Д. Дві експериментально-виховні стратегії – два етапа розвитку педагогічної науки // Педагогіка і психологія. – 2000. - № 3. – С. 5-15.
4. Брылин Б.А., Брылин Э.Б. Мода, подражание, вкус в музыкально-творческой деятельности // Шляхи та проблеми входження освіти в Україні в світовий освітянський комплекс: Зб. доп. Т. 1–Вінниця: Універсум, 1999. – С. 146–151.
5. Плохотнюк О.С. Артпедагогіка в сучасній освіті // Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. №35. – 2011. – С. 266-269.
6. Тарасенко Г.С. Роль гносеологічної функції мистецтва в професійній підготовці вчителя початкових класів / Г.С. Тарасенко // Сучасні

інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – К., Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2009. – Вип. 21. – С. 527-531.

7. Теплова О.Ю. Творча самореалізація вчителя музики в контексті естетичного виховання школярів у позаурочній музично-виконавській діяльності / О.Ю. Теплова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: збірник наукових праць – Вип. № 4 (143). - Луганськ: ЛНПУ, 2008. – С. 271-277.

Reference:

1. Akimova O.V., Sapogov V.A. (2011) Providni tekhnolohichni pidkhody do formuvannia tvorchoi osobystosti maibutnoho vchytelia muzyky [Leading technological approaches to the formation of the creative personality of the future teacher of music]. *Scientific notes of the VSPU named after Mikhail Kotsiubynsky, Series: Pedagogy and Psychology*, no. 35, pp. 105-109.

2. Amonashvili Sh.A. (1991) *Psykhologhycheskye osnovy pedahohyky sotrudnychestva* [Psychological foundations of cooperation pedagogy]. Kiev: Education. (in Ukraine)

3. Bech I.D. (2000) Dvi eksperymentalno-vykhovni stratehii – dva etapa rozvytku pedahohichnoi nauky [Two experimental and educational strategies - two stages of the development of pedagogical science]. *Pedagogy and psychology*, no. 3, pp. 5-15.

4. Brilin B.A., Brilin E. B. (1999) Moda, podrazhanye, vkus v muzykalno-tvorcheskoi deiatelnosti [Fashion, imitation, taste in musical-creative activity] *Shliakhy ta problemy vkhodzhennia osvity v Ukraini v svitovyi osvitianskyi kompleks : Zb. dop* [Ways and problems of entering education in Ukraine into the world educational complex: Zb. add]. Vinnitsa: Universum, pp. 146-151.

5. Plohotnyuk O.S. (2011) Artpedahohika v suchasni osviti [Art pedagogics in modern education]. *Scientific notes of the Mikhail Kotsyubinsky VDPU, Series: Pedagogy and Psychology*, no. 35, pp. 266-269.

6. Tarasenko G.S. (2009) Rol hnoseolohichnoi funktsii mystetstva v profesiinii pidhotovtsi vchytelia pochatkovykh klasiv [The role of epistemological function of

art in the professional training of elementary school teachers]. *Modern information technologies of training in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, vol. 21, pp. 527-531.

7. Teplova O.Yu. (2008) Tvorcha samorealizatsiia vchytelia muzyky v konteksti estetychnoho vykhovannia shkolariv u pozaurochnii muzychno-vykonavskii diialnosti [Creative self-realization of the teacher of music in the context of aesthetic education of schoolchildren in extra-curricular musical and performing activities] *Bulletin of the Lugansk National Pedagogical University named after Taras Shevchenko: collection of scientific works*, vol. 4, no. 143, pp. 271-277.